

Jo tenia la intenció de parlar una miqueta sobre allò que diu el títol d'això que en diuen *debat* —que mai no és un debat, finalment—: *Parlar i escriure: estil i normativa*. Ho intentaré, encara que sigui dir quatre coses que tots vostès saben.

D'entrada, volia donar la meua resposta a dos interrogants. L'un l'ha posat en Jaume no com a interrogant, sinó com a asseveració molt optimista, a partir de la idea o del supòsit que els escriptors, i allò que se'n diu *comunicadors* —que jo no sé exactament què és—, saben llengua. Aquesta paraula, *comunicador*, m'emprenya moltíssim, em raspa els nervis. Avui anava pel carrer, i en una cantonada del passeig de Gràcia, al matí, hi havia un senyor que «comunicava» per aquest aparell de comunicar que portem —que, per cert, no n'hauríem de dir *telèfon mòbil*, perquè *mòbil* és una cosa que es mou, i aquests telèfons no es mouen; seran portàtils o transportables, però no mòbils— i estava explicant a un altre paio —això passa moltes vegades al tren; en els Euromed i els TALGO la gent es «comunica» contínuament: «Puri, que voy, que voy»; «que estoy en el tren»; «que estoy en Tarragona»... — que havia muntat una empresa de comunicació, i jo dic: «*Tate!*»; quan diuen «una empresa de comunicació», comença a tremolar. I ha continuat: «Sí, que es diu Paraula Viva», i jo he continuat caminant, perquè és sensacional: un senyor, un «comunicador», comunicava que havia muntat una empresa de comunicació que es diu «Paraula Viva!» En fi, deixem córrer això dels comunicadors.

En Jaume deia que ell pensa que normalment els escriptors i els comunicadors sí que en saben, de llengua. Bé, jo em permetré discrepar; crec que la major part dels escriptors, o sigui, d'aquells que habitualment es dediquen a escriure, i dels que es dediquen a comunicar el que sigui, no en saben. En segon lloc, voldria respondre una pregunta que ha quedat en l'aire: a les facultats corresponents —que vés a saber quines són—, s'ensenya realment i seriosament llengua? La resposta pura i simple és NO!!!, amb majúscules i uns quants signes d'admiració. Bé, en realitat no s'ensenya res, però això és una altra qüestió.

Comencem pel tema de parlar i escriure. En això, nosaltres mateixos, els catalanoparlants en general, els catalanocomunicants, anem per la vida una miqueta acomplexats; encara tenim

damunt aquella cosa del temps de la Renaixença, de fa un segle, o de vés a saber quan, però que no ha deixat mai de ser. Sembla —amb perdó de les venerables parets i tapissos d'aquesta casa—una insigne collonada, però no ho és: encara tenim aquella idea de «Ai punyeta! És que el català no s'escriu com es parla!» Molta gent encara té aquesta idea, subconscientment; en aquella mena de subconscient tètric, col·lectiu, encara està això de si un mot s'escriu com es pronuncia o no, i d'això poden procedir tota una sèrie de conflictes, de problemes, que en bona mesura vénen d'una cosa que cal aclarir. Jo m'he dedicat moltíssims anys a això de l'antropologia social i l'antropologia cultural, i el primer manament de la disciplina és observar la realitat fins que se't facin durícies a la retina, i després, en tot cas, ja elucubraràs i teoritzaràs, però no s'ha de fer mai la teoria abans, sinó que cal observar la realitat. Bé, això passa, encara que sembli que no hauria de passar, i ho dic per començar amb el que diu l'epígraf del programa que tots vostès tenen: «Parlar i escriure». Aquesta relació conflictiva entre el parlar i l'escriure, en la major part de les llengües considerades, amb totes les cometes que vulgueu, «normals» —espanyol, portuguès, francès, etc., que han tingut un estatus, un ensenyament regular des de la infantesa durant moltes generacions, no només des de fa uns quants anys—, aquesta espècie d'acomplexament, d'estrany distanciament, o de pensar que això no està gaire clar, no existeix. Això del parlar i l'escriure, en aquest subconscient cultural col·lectiu nostre, encara no ho tenim clar. No dic que la gent encara tingui aquella sensació que tenia aquell bon home... —em refereixo a una història de la qual vaig ser protagonista, i que jo i algun altre company que també hi era hem contactat després: cap a l'any 1960, un company meu de València i jo muntàvem, en aquells actes de patriotisme lingüístic elemental, càndid i adolescent, unes paradetes de llibres (algú d'aquí se'n recordarà, d'aquelles històries) a la plaça rodona de València; un diumenge al matí va passar un senyor, es va quedar mirant un llibre, el va obrir i va dir: «Ah! I per dins també està en valencià!»; és clar, a ell li resultava molt estrany, que això que ell parlava s'escrivís d'una manera regular—. Però, a banda d'això, tenim aquesta idea com si —sempre *com si*—, en el cas nostre, en el cas del català, hi hagués un marge molt gran d'arbitrarietat en el que és la normativa, en el que és la llengua escrita, que la gent no acaba d'identificar amb la llengua parlada. És possible que amb dues generacions més de mitjans de comunicació habituals i d'escola habitual, això passi. Tampoc no n'estic gaire segur, perquè si durant les pròximes generacions continuem passant per davant dels quioscs de Barcelona —que, per cert, són els millors d'Europa— i continuem observant que el 99,9 % de les publicacions, diríem habituals o normals, des de les revistes d'aeronàutica fins a les de moda o les porno, són en castellà, no sé fins a quin punt arribarem a aquesta relació desacomplexada i normal entre la llengua parlada i la llengua escrita, entre el parlar i l'escriure. I en tot cas, com que jo suposo que m'han convidat aquí com a ciutadà escriptor, sobretot, i ja que es parlarà després d'escriptors i de normativa, quan comencem a parlar dels problemes de la relació entre la llengua parlada i la llengua escrita, en el nostre cas —i en qualsevol cas—, la primera pregunta que jo faria, des d'aquella òptica de l'antropòleg que sempre pregunta i rarament contesta, seria: Parlar com qui? Parlar com quins grups de gent, com quin nivell?; com quina gent, per exemple, de la mateixa ciutat de Barcelona, on jo vaig sempre

amb l'orella ben oberta? Com totes aquestes quantitats enormes de senyoretetes i de criatures que parlen d'aquella manera que imitava paròdicament aquella senyora de televisió a qui deien la Llol? D'aquella manera? Parlar així, o parlar com qui? Aquesta és una qüestió que no sé si ens arribem a plantejar, perquè nosaltres mateixos tampoc no hem arribat encara a assumir —i no veig que hi hagi un procés clar per arribar-hi—, sigui veritat o no sigui veritat, això m'és igual —en aquestes coses les veritats no existeixen, sinó que hi ha fenòmens observables fins a un cert punt— que hi hauria unes certes maneres de parlar d'aquelles que habitualment en diem «estàndard». Ja sé que els lingüistes, sociolingüistes i altres especialistes de la colla hauran fet les seves elucubracions, cosa que no té cap importància, perquè jo em refereixo a l'assumpció per part de la gent que va pel carrer, no de vostès, que són més o menys experts i saben de què va. Han assumit l'existència d'uns nivells diríem d'«habitualitat» d'allò que no xoca i que més o menys és igual? Jo tinc els meus dubtes, fins i tot que estiguem en camí d'aconseguir-ho, i ja no parlo de les diferents, diríem, «variacions territorials», que continuen sonant com a rareses, com a no normals dels uns respecte als altres, cosa que en certa manera passa en moltes altres llengües, però tenen assumit que passa i han arribat a una visió de diversitat acceptada. En el cas de l'espanyol o de l'anglès, llengües que tenen una gran extensió territorial, totes aquestes variants o variacions són legítimes, i s'hi han més o menys acostumat. Per exemple, el mateix públic televisiu espanyol —i evidentment, català— s'ha acostumat fins a un cert punt, en uns quants anys, a sentir els *culebrons* sud-americans en llenguatge sud-americà; en canvi, encara no ens hauríem acostumat a sentir una pel·lícula doblada, per exemple, de l'anglès al mexicà, o de l'anglès a l'argentí. No ens hem acostumat a això, i en castellà —nosaltres també som públic de les televisions en castellà, alerta!; per això estem dient *nosaltres*—, però sí a acceptar aquestes variacions; probablement, en català això no passa, i és una mica difícil que comenci a passar. Tinc els meus dubtes que el públic del Principat de Catalunya i del Regne de València —que teníem prínceps i reis i totes aquestes coses; som un país que té molta prosopopeia— pugui acceptar-se mútuament en aquest camp. Si hi ha un serial televisiu fet a València amb personatges valencians i s'emet aquí, s'acceptarà; la viceversa ja no està tan clara. Però molt menys, possiblement, s'acceptaria una pel·lícula anglesa, francesa, americana o alemanya doblada a allò que diríem el «català barceloní estàndard» passada per la televisió valenciana, o viceversa, doblada al que podríem dir «valencià estàndard» i passada per la televisió catalana: a la gent d'aquí li sonaria ben estrany. I si això passa amb el parlar, ja m'explicaran si amb l'escriure no pot passar i continuar passant una cosa semblant. No hem assumit la variació com a normal, i no em refereixo a vostès, que després algú em dirà: «Escolta, jo sí que ho he assumit»; molt bé, és la seva obligació: per això s'ha apuntat a aquestes Jornades; si no ho hagués assumit, no hauria vingut. El que importa realment és tota la gent que no ha vingut a aquestes Jornades. Ho han assumit com a normal? Normal en el sentit *normal*, i ara sí que faig la redundància a propòsit; normal en el sentit *normal* de la paraula; no allò que segueix uns canons normatius, sinó allò que no xoca a la gent, no els crida l'atenció, no és una cosa ni exòtica, ni extemporània, ni tampoc una curiositat, com allò de posar a la televisió catalana un personatge valencià que deia «tonteries»

molt a la valenciana. Això no és normal; no hem assumit aquesta variació com a normal. També és cert que altres idiomes més grossos tenen un problema semblant, però sí que assumeixen —perquè tenen més tradició, i perquè han tingut un estat independent, o equivalent, durant molt de temps— una espècie de formes uniformes. A Itàlia tenen problemes molt greus, fins i tot en l'àmbit de la llengua escrita, però han assumit unes formes que són uniformes i dins de les quals hi ha una certa variació, entre el nord, el centre i el sud, o entre les grans àrees de variació lingüística o dialectal italiana, i més o menys s'assumeix. A França és més complicat; en el francès s'ignora la territorialitat. Fins i tot, per exemple, el francès diríem habitual en els mitjans públics o en la literatura canadenca s'assembla al francès de França més del que podríem esperar. Alguna vegada agafes la televisió belga i la poca variació que veus és que en comptes de dir *quatre-vingt* diuen *huitante*, i en comptes de dir *soixante-dix* diuen *septante*, però fora d'això, ben poca cosa. És molt difícil, en francès, assumir la variació com a normal. En anglès sí que hi ha variació: només han de canviar de canals, ara que tenim tots els canals de televisió a l'abast, i veuran que la diferència entre un noticiari anglès britànic i un noticiari anglès americà és ben clara. Però està assumida. Ningú no pensa que l'altre és «menys normal» que ell; aquesta és la qüestió. En canvi, en el nostre territori lingüístic i entre els nostres respectius territoris sí que hi ha —sobretot a aquesta banda d'aquí— qui pensa que l'altre és menys normal. Ho pensen i actuen en conseqüència, alerta! Pensen que l'altre és menys normal, mentre que en altres idiomes, molt més grossos, no està pensada la variació en termes de qui és més normal i qui és menys normal.

Passaré ara a la segona part, que fa referència a l'estil i la normativa. Sobre això els diria una cosa molt clara, amb la qual gairebé acabaria. El mateix epígraf ho diu, només a condició de posar-ho al revés: primer normativa i després estil, i s'ha acabat, no hi ha res més a parlar, i això ni tan sols hauria de ser un tema a debat. És a dir, cap llengua —no sé si els experts em diran que aquesta paraula no és correcta: què s'ha de dir?: sistema lingüístic?; és igual, ja ens entenem— no pot funcionar si no té una normativa, i això és de sentit comú. És com dir que si tiro l'aigua fora del got no estarà dins; són coses absolutament elementals. I la normativa comença, evidentment, per unes maneres concretes d'escriure, que es diuen *ortografia*, que vol dir grafia correcta; i la grafia correcta és això: grafia correcta, i difícilment pot haver-hi més d'una grafia correcta —és a dir, que estigui acceptada com a correcta—, i aquí la redundància sí que és elemental i claríssima, i gràcies a aquesta redundància podem funcionar. Amb això sembla que he dit una *parida*, però no és així, en absolut. Una grafia correcta —és a dir, una ortografia— és la part més elemental de la normativa; no sé si és la més important, però és la més elemental, perquè és la més visible, justament perquè és *grafia*, perquè la veiem. La llengua escrita és la llengua escrita i ja està, la llengua escrita amb lletres, una darrere de l'altra; aquesta és la part més elemental de la normativa. I aquesta és, justament, la part que moltes vegades ha marejat més; en el nostre cas, ha marejat molt històricament, fins que s'ha fixat quina és la manera correcta de fer aquesta grafia. Fixeu-vos que fins i tot qualsevol intent de tipus secessionista, la primera cosa que pretén és justament fer una heterografia. Per què? Perquè és la més gràfica, és a dir, la que més es veu, i serveix també de símbol i d'expressió de la diferència propugnada.

Evidentment que no és només l'*orto-grafia*, la grafia correcta. Fixin-se que això de la grafia és important. Vostès deuen haver sentit parlar d'una cosa que es diu Instituto Cervantes, que serveix per a expressar, sintetitzar, resumir i donar esplendor internacional a aquella cosa que es diu *cultura espanyola*. L'Instituto Cervantes funciona per l'*universo mundo* amb un sol emblema, que és la *ñ*. Va l'Instituto Cervantes a Roma, o a Guatemala, o a la quinta *ximbamba*, i la placa que hi ha a la porta és una *ñ*, és a dir, aquella grafia específicament distintiva de la llengua en la qual s'expressa aquella cultura —que paguem nosaltres, és clar, però això és un altre tema—: la *ñ*. O sigui, la grafia té un valor emblemàtic de tal categoria, de tal envergadura, que pot arribar fins i tot a ser un problema economicjurídic, com quan estaven entestats a Madrid —i no justament aquest Govern, sinó l'anterior: el Ministerio de Asuntos Exteriores, el Ministerio de Asuntos Interiores, el Ministerio de «Asuntos Sibilinos»... tots els ministeris— a no autoritzar la venda dels teclats d'ordinador que no portessin la famosa *ñ*. Era un assumpte de nivell, una «alta cuestión de estado». Mirin si la gent que té poder de veritat s'ho pren seriosament, això, tant el que és real com el que és simbòlic, i nosaltres anem fent el moniato, sense prendre les nostres pròpies coses seriosament. I aquesta sí que és una de les coses que hauríem d'agrair a l'Institut d'Estudis Catalans i a la Secció Filològica, que els últims anys han estès, han eixamplat, han ampliat el camp de la correcció, el camp d'allò que és *orto*, d'allò que és *recte*, *correcte*, i que, per tant, entra dins de la norma. L'ampliació del camp de la norma en les circulars dels últims anys de l'Institut d'Estudis Catalans ha estat una manera d'eixamplar, de fer respirar, de fer entrar en el camp de la norma, de la normativa, de la correcció, una sèrie de formes —de qual-sevol tipus— que abans no estaven en el camp de la norma acceptada per la més alta institució. Això és tan important que els secessionistes més espavilats —n'hi ha pocs, d'espavilats, perquè si fossin espavilats no serien secessionistes, però n'hi ha algun— van veure el truc, i van dir: «Ah! Aquells de l'Institut d'Estudis Catalans, mira si són dolents que fins i tot les coses que eren nostres les han agafat com a seves. Ens han furtat el *vinga* i *tinga*; igual que ens havien furtat el Miquelet, i la Mare de Déu dels Desemparats, i tot això, ens han furtat el *vinga* i *tinga*. És clar, ara diuen que això també és correcte en català, i així ja és tot català. Ara sí que ens han fotut!» Allò va ser una de les poques reaccions intel·ligents que he vist jo per part d'aquell sector, perquè aquesta reacció volia dir que ells s'havien adonat de fins a quin punt això era important. I era important justament en contra d'ells, l'acceptació de la variació com a normativa; era important per a la preservació de la unitat. Ells mateixos havien dit: «Ja ens han furtat la diferència.» En el moment en què la integren, la furten en tant que marca de diferència, en tant que marca separadora, i això és una cosa sensacional. És de les coses que més els hauré d'agrair, perquè poder escriure la variació amb bona consciència normativa produeix una tranquil·litat enorme. Un ja no s'ha d'anar a confessar cada setmana: «Pare, m'acuso que en comptes de posar *tingui* i *vingui* he posat *tinga* i *vinga*». «Va, fill, una avemaria, que no és pecat mortal.» Bé, ara ja no és ni pecat venial, i això és fantàstic; és de les poques coses que a alguns de nosaltres ens han omplert de satisfacció. I no m'estendré més en la qüestió. Només diré una altra cosa que crec que és molt important, i és que, en definitiva, a l'hora d'escriure —i aquí sí que m'agradaria, puntualment,

no parlar com a ciutadà, sinó com a escriptor—, un s'adona de la importància del que podem anomenar la «dimensió estètica» de la llengua, de com és d'important l'esforç o l'intent —un arribarà fins a un cert punt d'escriure bé o no hi arribarà—, i fins a quin punt és impossible escriure bé sense tenir perfectament marcats els límits de la norma, és a dir, sense estar perfectament encaixat en l'acceptació prèvia de la norma. Jo abans he avisat els meus companys de taula. Els he dit: «Acabaré amb una proclama de l'estil d'aquelles d'Emiliano Zapata en la Revolució mexicana» —allò de «Tierra y libertad». La meva proclama final seria «Gramàtica i llibertat», que torno a dir que és la manera de dir això de «normativa i estil». És a dir que el personal estudiï gramàtica, que tingui la gramàtica ben assumida en totes les seves possibilitats de variació, i després que facin el que els doni la gana, però primer la gramàtica. I m'agradaria fer una prova de quants escriptors i comunicadors saben gramàtica realment. Podrien fer unes jornades aquí. Jo crec que valdria la pena, i ho dic per l'experiència de lector.